

Türkiye’de Katılım Finans Sektörünün Kurumsal Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi

Hüsnü TEKİN
Economic Cooperation Organization
tekinhusnu@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2851-8015

Ömer Faruk TEKDOĞAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
omerfaruk.tekdogan@asbu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-4397-1718

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.1133906
Geliş Tarihi: 21.06.2022	Revize Tarihi: 03.05.2023
	Kabul Tarihi: 26.07.2023

Atf Bilgisi

Tekin, H. ve Tekdoğan, Ö. F. (2023). Türkiye’de katılım finans sektörünün kurumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik bir model önerisi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 420-439.

ÖZ

Dünya genelinde İslami finans, ülkemizde genellikle katılım finans olarak isimlendirilen sektör son 20 yıllık süreçte çift haneli büyüme göstererek 2021 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 3 trilyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Katılım finans sektörünün reel ekonomi ile doğrudan bağlantılı olan iş modelleri ile mevcut reel ekonomiden oldukça uzaklaşmış finansal sistemin oluşturduğu risklere çözüm getirecek nitelikte daha adil, daha insani bir finansal sistem alternatifi olduğu göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Türkiye’de katılım finans sektörünün toplam finans sistemi içerisindeki payı özellikli 2000’li yıllar ile artış göstermiş olsa da gelinen noktada 2025 yılı için belirlenen yüzde 15 hedefinin oldukça altındadır. Katılım finansla ilişkin yasal çerçevenin yetersiz ve birbirinden kopuk olduğu mevcut ekosistem ile söz konusu payın 2025 yılı hedeflerine ulaşılmasının oldukça zor olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Türkiye katılım finans sektörü ekosisteminin iyileştirilmesi ve ekosistemin daha kurumsal bir yapıya kavuşturulması için “Türkiye’de katılım finans sektörünün toplam finans sektörü içindeki payının arzulanan düzeye çıkartılması için atılması gereken politika tedbirleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu çerçevede, çalışmamızda dünya genelindeki belli başlı ülke uygulamaları ele alınarak Türkiye’de sektörün arzu edilen konuma ulaşabilmesi için gerekli olduğu düşünülen kurumsal ve yasal altyapı alternatifleri üzerinde durulmuştur. Yapılan analiz ve değerlendirmeler ışığında bu çalışmada önerilen model ile ülkemizde katılım finans sektörünün daha kurumsal bir yapıya kavuşacağı ve sektöre ilişkin bazı olumsuz algıların kırılacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla bahse konu kurumsallaşma sürecinin ilk planda 2025 hedefinin yakalanması anlamında önemli bir adım olacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım finans, İslami finans ekosistemi, kurumsallaşma, Şer’i yönetim.

A Model Proposal to Increase the Institutional Capacity of the Participation Finance Sector in Türkiye

ABSTRACT

The Islamic finance sector, which is called in Türkiye as the participation sector, has shown a double-digit growth rate in the last twenty years and has reached the level of approximately 3 trillion US dollar globally by the end of 2021. It is an undeniable fact that the participation finance with business models directly related to the real economy is a fairer and more humane alternative to the conventional finance system to provide solutions to the risks posed by conventional finance system which has severed almost all ties with the real economy. Although the share of the participation finance sector in the total financial system in Türkiye has been increasing since the 2000s, it is still well below the 15 percent target set for 2025 at this point. With the existing ecosystem in Türkiye where the legal framework regarding participation finance is insufficient and disconnected from each other, it seems that it is very difficult to reach the 2025 targets. In this study, we recommend model alternatives to improve institutional and legal infrastructures of participation finance sector in Turkey as an answer the question of “What are the policy measures to be taken in order to increase the share of the participation finance sector to desired level in Turkey?” In this framework, our study focuses on the institutional and legal infrastructure alternatives that are thought to be necessary for the sector in Turkey to reach the desired position by considering the practices of certain countries around the world. In the light of the analysis made in this study, it is believed that the implementation of the proposed model is considerably essential to improve the institutional structure of the sector and to increase the share of the sector to the desired level.

Keywords: Participation finance, Islamic finance ecosystem, institutionalization, Shariah governance.

Giriş

Temel olarak finansal işlemlerin İslami ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesini öngören İslami finansın kökleri İslam’ın doğuşuna uzanmaktadır. Modern anlamda İslami finansın pratiğe aktarılması ise ilk olarak 1960’lı yıllarda Mısır’da kurulan yerel bir banka marifetiyle olmuştur (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi [SERPAM], 2013). 1970’li yıllardaki petrol krizi ile Körfez ülkelerindeki sermaye artışı İslami finans sektörünün büyümesinin ve gelişmesinin en önemli nedenlerinden birisi olmuştur. Sektörün kurumsal bir niteliğe kavuşması 2000’li yıllardan sonra, özellikle Malezya ve İngiltere gibi ülkelerde yasal altyapının sistemin mimarisini tamamlayacak şekilde iyileştirilmesi sayesinde (Yılmaz, 2020).

Küresel finans sistemi özellikle 2008 yılındaki küresel finans krizinden sonra önemli ölçüde sorgulanır hale gelmiştir. 1978 yılında imzalanan “Vaşington konsensüsü” ile küresel ölçekte dayatılan neo-klasik iktisadi düşüncenin bir tezahürü olan mevcut finansal sistem birçok finansal krizi üretmiştir. 2008 küresel finans krizine kadar yerel ve düşük seviyeden eleştirilen mevcut finansal sistem artık daha çok sorgulanır hale gelmiştir. Mevcut sistemin önemli aktörleri olan Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşların finansal sistemi eleştirdikleri ve İslami finansı alternatif olarak dillendirdikleri görülmektedir (Tekin, 2021).

Finansal sistemin teorideki rolü fon fazlası olanlarla fon talep edenler arasında aracı olarak ekonomideki âtil fonların üretken yatırımlara dönüştürülmesi fonksiyonudur (Güngör ve Yılmaz, 2008). İslami finasta ise bu fonksiyon ancak reel ekonomi ile birebir eşleşmeli, onun bir parçası niteliğindeki finansal enstrümanlarla gerçekleşmek durumundadır (Ayub, 2017). İslami finans olarak bilinen ve bu çalışmada katılım finans şeklinde isimlendirilen finansal sistemin gerek reel ekonomi ile sıkı bağları gerekse finansal sistemde balon oluşmasına imkân tanımayan finansal yöntemleri ile yukarıda bahsettiğimiz yeni finansal mimari ve araç arayışlarına alternatif teşkil edeceği ortadadır. Nitekim sadece Malezya, Suudi Arabistan gibi Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerin yanı sıra İngiltere gibi ülkelerde de İslami finansal araçların kullanımının artması ve katılım finansın geliştirilmesine yönelik düzenlemeler bu tezi destekler niteliktedir (Ersin, 2018).

Türkiye’de katılım finasta Şer’i ve kurumsal yönetim alanında literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bazı kuruluşların bu kapsamda hazırladıkları raporlarda Türkiye ile ilgili vaka çalışmalarına rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları kronolojik olarak sıralanmıştır. Pehlivanlı (2011), Türkiye’de katılım bankacılığını kurumsal yönetim açısından inceleyerek Şer’i uyumsuzluk riskini değerlendirerek Türkiye’de katılım bankacılığının uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesini ve bunu sağlamak için ulusal ölçekte bir katılım finans denetleme kurulu oluşturulmasını önermektedir. Esen ve Karabacak (2014), ülkelerin katılım finans alanında ulusal ölçekteki danışma kurulu ve Şer’i yönetim yapılarını Türkiye’deki uygulama ile kıyaslayarak Türkiye’de katılım finans sektörünün gelişimin hızlanması için ulusal ölçekte bir katılım finans danışma kurulu kurulmasını önermektedir. Güney (2015), katılım finans alanında dünyada Şer’i yönetim standartlarını ve uygulamaları inceleyerek Türkiye uygulaması için önerilerde bulunmaktadır. Dinç (2016), Türkiye’deki katılım bankalarının danışma kurullarını kurumsal yönetimin bir unsuru olarak değerlendirmekte ve bu kurulların katılım bankaları içindeki pozisyonları ile aldıkları kararlar bağlamında ortaya çıkan kurumsal ve hukuki sorunların altını çizmektedir. Çelik (2016), Türkiye’de katılım bankalarının Şer’i denetimi konusundaki eksikliklerden kaynaklanan sorunlara dikkat çekerek bu alanda ulusal ve uluslararası standartların ve kurumların uygulamalarından nasıl yararlanılabileceğinin yollarını göstermektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimî Komitesi (Organisation of Islamic Cooperation Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation [COMCEC]) (2020), Türkiye’de ulusal ölçekte sadece katılım bankaları için bir merkezi danışma kurulu bulunduğunu belirterek, katılım finans çatısı altındaki tüm sektörler için merkezi danışma kurulları kurulmasını ve bunların düzenleyici otoriteler altında yapılmasını önermektedir. Yılmaz ve Şencal (2022), Türkiye ile bazı ülkelerin ulusal ölçekteki merkezi danışma kurullarını, bu ülkelerdeki katılım finans sektörünü çevreleyen yasalar, merkezi danışma kurullarının yapıları ve kurumların danışma kurullarını kıyaslayarak incelemektedir. Çalışmadaki dikkat çekici unsur, bu ülkelerde Şer’i yönetim çerçevesinin siyasi otorite, sivil toplum ve özel sektör güç ilişkileri

arasında nereye konumlandığına dair bir sınıflama yapılması gerektiğini önermesidir. Bektaş ve Yenice (2022), Türkiye'deki banka içi danışma komitelerinin Şer'i yönetimdeki yeri ve önemini durum çalışması yöntemiyle araştırmıştır.

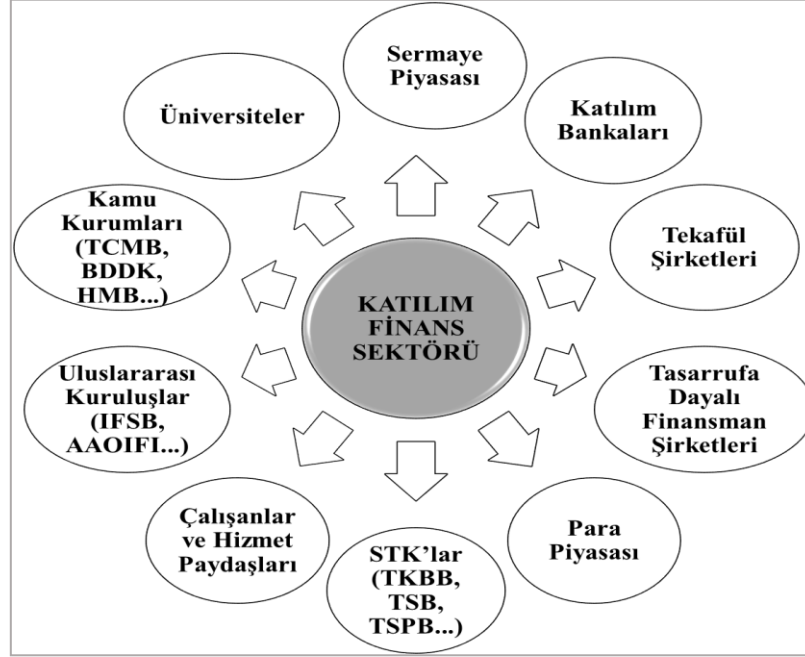
Bu çalışmada, Türkiye'de katılım finans sektörünün toplam finans sektörü içerisindeki payının hedeflenen düzeye çıkartılması için atılması gereken politika tedbirleri nelerdir sorusunun cevabı aranmıştır. Çalışmada öncelikle Türkiye'deki katılım finans sektörünün mevcut durumu, sorun ve gelişme alanları analiz edilecektir. Sonraki aşamada ise mevcut durumda küresel katılım finans sisteminin önde gelen ülkelerinde katılım finans ekosistemindeki düzenlemeler ve sistemin mevcut yapısı örnek uygulama olarak ele alınacaktır. Çalışmamızın son kısmında ise ülkemizdeki katılım finans ekosisteminin geliştirilmesine yönelik politika tedbirleri üzerinde durularak sektörün tam anlamı ile kurumsal bir yapıya kavuşabilmesi için teşkil edilmesi gerektiği önerilen üst kurula ilişkin model önerisi ortaya konacaktır.

Türkiye'de Katılım Finans Sektörü

Türkiye'de katılım finans sektörüne ilişkin ilk önemli adım hem faizli hem de faizsiz yapıda bir nevi pencere sistemi ile çalışmak üzere 1975 yılında kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Anonim Şirketi (DESİYAB) ile başlamıştır. DESİYAB'ın 1988 yılında kuruluş hedeflerinden uzaklaştırılıp faizli yatırım bankasına (Türkiye Kalkınma Bankası) dönüştürülmesi ile bu teşebbüs yarım kalmıştır (Özdemir ve Aslan, 2017). İkinci önemli adım 1980'li yıllarda "Özel Finans Kurumları'nın" kurulması ile atılmıştır. Ancak gerek mevzuat gerekse diğer altyapısal eksikliklerden kaynaklı olarak 2000'li yıllara kadar bu kurumlar yeterli gelişme alanı bulamamıştır. 2000'li yıllar ile dünyadaki gelişmelere paralel bir şekilde gerekli yasal düzenlemelerinin de katkısı ile sektörde yukarı yönlü bir ivmelenme olmuştur. Bu kapsamda 2015 yılından sonra kamu sermayeli katılım bankalarının da faaliyete geçmesi ve Hazine'nin borçlanma enstrümanı olarak kira sertifikası ihraç etmeye başlaması sektörün dinamizmini artıran önemli unsurlar arasında sayılabilir (Özdemir ve Aslan, 2017).

Türkiye'de Mevcut Katılım Finans Sektörü Ekosistemi ve Kurumların İşlevi

Türkiye'de katılım finans sektöründeki aktörler arasında Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) gibi kamu kurumlarının; Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Türkiye Sigorta Birliği (TSB) gibi meslek kuruluşlarının; katılım bankaları ve katılım sigorta şirketleri gibi özel sektör şirketlerinin ve son olarak bazı üniversiteler ile sivil toplum kuruluşlarının yer almaktadır. Bunlarla birlikte, Faizsiz Finans Kurumları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions [AAOIFI]) ve İslami Finansal Hizmetler Kurumu (Islamic Financial Services Board [IFSB]) gibi uluslararası nitelikte standart koyucu kurumları da katılım finans sektörü açısından oynadıkları rol itibarıyla bu ekosisteme dâhil etmek mümkündür.

Şekil 1. Türkiye’de Katılım Finans Sektörü Ekosistemi (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

Türkiye’de üçü kamu sermayeli olmak üzere toplam altı adet katılım bankası faaliyet göstermekte olup bunların 2021 yılı sonu itibarıyla aktif büyüklüğü 53.9 milyar ABD dolarıdır. Katılım bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı son yıllarda artış eğilimini devam ettirerek 2021 yılında yüzde 8 seviyesine yükselmiştir. 2021 yılı itibarıyla katılım bankalarının aktifleri bir önceki yıla göre yüzde 64.1 yükselişle 717 milyar TL seviyesine gelmiştir. Bu dönemde konvansiyonel bankaların toplam aktifleri ise yüzde 50.9 oranında büyümüştür (TKBB, 2022). Türkiye’de katılım sigortacılığı sektörü (tekafül) ise henüz birkaç yıllık bir geçmişe sahip olup, halen emekleme aşamasındadır. Son yıllarda bireysel emeklilik sistemi (BES) ile otomatik katılım sisteminde (OKS) faizsiz olarak değerlendirilen fon oranının önemli artış gösterdiği ifade edilebilir. 2021 yılı BES/OKS fonlarının yaklaşık yüzde 25’i faizsiz finans ürünlerinde değerlendirilmektedir (TSB, 2022).

Türkiye Katılım Finans Sektörü Sorun Alanları

Türkiye nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olduğu göz önüne alındığında katılım finans sektörünün potansiyelinin oldukça altında bir düzeyde faaliyette bulunduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Bu durumun nedenlerine ilişkin olarak Bağış ve Yılmaz (2021) Türkiye’de katılım finans sektörünün sorun alanları üzerine İstanbul ve Bingöl illerinde yüz yüze anket tekniği kullanarak yaptıkları pilot çalışmada bahse konu temel sorun alanlarını konvansiyonel bankacılık yapısına benzerlik, şube ve personel sayılarının yetersizliği, meşruiyet tartışmaları, ürün yetersizliği, insan kaynakları olarak tespit etmişlerdir. Buradan hareketle ülkemizde katılım finans sektörünün sorun alanlarını iki temel başlık altında toplanabileceği değerlendirilmektedir. Bunlar: katılım finans sektörün sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili olan arz yönlü sorunlar ve sektöre ilişkin toplumsal talep ile ilgili olan talep yönlü sorunlardır.

Arz Yönlü Sorunlar

Mevcut durumda Türkiye’de sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin hususlarda bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Sektöre yönelik düzenlemelerde BDDK, SPK, SEDDK, HMB, TCMB gibi kurumlar söz sahibi iken, Şer’i yönetişime ilişkin belirli bir kamu otoritesi bulunmamakta ve katılım finans kurumları birçok yasal düzenlemede konvansiyonel muadillerinden ayrı tutulmamaktadır. Bahse konu Şer’i yönetişim eksikliğini gidermek üzere 2019 yılında Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde “Danışma Kurulu” kurulmuş olsa da söz konusu yapının

kurumsal kapasite olarak ve faaliyetlerini bütüncül bir bakış açısı çerçevesinde ortaya koyma noktasında sektörün ihtiyacını gidermede yetersiz olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bankacılıktan sermaye piyasalarına, sigortacılık sektöründen çok ortaklı şirketlere kadar geniş bir yelpazede hizmet sunan katılım finans sektörünün sorunlarının giderilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi anlamında sektörün sorunlarını bütüncül bir bakış açısı ile ele alabilecek ve sektör temsilcilerinin sorunlarını iletebileceği yetkili bir otoriteye ihtiyaç bulunmaktadır.

Sektörün sunmuş olduğu finansal araçların gerek uluslararası düzeyde gerekse yurt içinde talep görebilmesi için sektörün sunduğu finansal hizmet ve ürünlerin İslami normlara uygunluğu açısından düzenlenmesi ve denetlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Mevcut durumda sektöre ilişkin bazı düzenlemeler olsa da bunlar toplumsal talebi karşılayacak düzeyde değildir. TKBB çatısı altında kurulan Danışma Kurulu'nun mevcut yapısı ile katılım bankalarının genel müdürlerinin yönetimi altındaki TKBB bünyesinde faaliyet gösteriyor olması bağımsız karar verme başta olmak üzere tüm katılım finans sektörünü kapsamama gibi birçok yönden toplum nezdinde itibar sorununa neden olmaktadır. Sektörün gerek toplumsal olarak gerek uluslararası İslami fonların yatırım portföyleri açısından daha itibarlı hale gelmesi için alanında yetkin kişilerden oluşan bağımsız bir Danışma Kurulu'nun oluşturulması sektör açısından önem arz etmektedir.

Öte yandan, halihazırda ülkemizde katılım finans sektörünü düzenleyen müstakil bir çerçeve kanun bulunmamaktadır. Mevcut durumda katılım bankaları Bankacılık Kanunu, katılım sigortacılığı sektörü ise Sigortacılık ve Özel Emeklilik Kanunu ile düzenlenmektedir. Dolayısıyla, sektörün temelde konvansiyonel finans sektörü için hazırlanmış olan yasalarla düzenlenmesinin birçok açıdan mahsurları vardır. Bu kapsamda, katılım finans sektörüne ilişkin temel ilkelerin belirleneceği ve Şer'i yönetim çerçevesinin çizileceği bir yasaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Sektörün çalışma prensiplerine ve sunmuş olduğu araçlara ilişkin toplumsal algı yönetilememektedir. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi (CBFO) tarafından 2019 yılında yaptırılan "Türkiye Hanehalkı Finansal Algı ve Tutum" araştırmasına göre, ankete katılanların yaklaşık olarak yüzde 40'ı katılım bankacılığı ve ürünlerine ilişkin hiçbir bilgisinin olmadığını ifade ederken, katılımcıların yüzde 80'i kâr payı ile faizin aynı mevhumu işaret ettiğini ifade etmişlerdir (CBFO, 2020). Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi olarak, sektördeki nitelikli personel sayısının kısıtlı olması düşünülmektedir. Sektörün bu ihtiyacını gidermek için bazı üniversitelerde bu alanda programlar açılmış olup yetişen insan kaynağının azlığı ve lisanslama zorunluluğu gibi sorunlar bu açığı kapatamamıştır.

Sektörün sunduğu finansal araçların İslami normlar açısından sorunlu yanları bulunmaktadır. Özellikle katılım bankalarının işlemlerinde gerçek nitelikli ticaret ve ortaklık uygulamaları yerine murabaha ve teverruk gibi sözleşmelere başvurarak esasında katılım finans sektörünün temelini oluşturan mal ve hizmet ticareti, mudaraba ve muşaraka gibi reel sektörü destekleyici niteliğe sahip araçları çok az kullanıyor olması bu durumun en önemli nedenlerinden birisidir. Türkiye'de katılım bankalarının kullandığı finansal enstrümanların dağılımına bakıldığında yüzde 90'a yakın bir oranda murabaha enstrümanının kullanıldığı görülmektedir (Aydoğmuş ve Ülker, 2021). Katılım bankalarının sektördeki hâkim rolünün özellikle sermaye piyasası araçlarının çeşitlendirmesi ve katılım sigortacılığının geliştirilmesi ile ortadan kaldırılması önemlidir. Sektörün kullandığı finansal araçlar oldukça kısıtlı sayıdadır ve konvansiyonel finansal ürünleri taklit etmekten öteye geçememektedir.

Türkiye'nin demografik yapısı göz önüne alındığında önemli bir potansiyeli olan katılım finans sektörü, potansiyelinin çok altında faaliyette bulunduğundan sektör ölçek ekonomilerinin faydalarından yeterince yararlanamamaktadır. Özellikle son 10 yılda sektörün kurumsallaşması konusunda önemli adımlar atılmasına ve birçok yasal düzenleme yapılmasına karşın, halen söz konusu mevzuat altyapısı bütüncül bir yaklaşım sergilemediğinden dolayı katılım finans sektörü Türkiye'de henüz kurumsal bir yapıya kavuşamadığı ifade edilebilir.

Talep Yönlü Sorunlar

Toplumun büyük bir kesimindeki katılım finans kurumlarının sunmuş olduğu hizmetlerin konvansiyonel ürünlerden pek de farklı olmadığı yönünde bir algı bulunmaktadır. Faiz hassasiyeti yüksek olan kesimin bile birçoğunun tasarruflarını katılım finans sektörü yerine gayrimenkul, altın gibi alternatif finansal araçlarda değerlendiriyor olması bu durumu açık şekilde ortaya koymaktadır. CBFO tarafından yukarıda bahsi geçen anket sonuçlarına göre, ankete katılanların en çok tercih ettikleri yatırım araçlarının sırasıyla gayrimenkul (yüzde 72) ve altın (yüzde 57) olduğunu ifade etmişlerdir (CBFO, 2020). Benzer şekilde, tasarrufa dayalı konut-otomobil edindirme sistemi gibi uygulamaların 2021 yılına kadar yasal altyapısı olmamasına karşın yüzde 1,4 gibi küçümsenmeyecek bir oranda (CBFO, 2020) kullanım alanı bulması bunun örneğidir.

Toplumsal algıdaki olumsuzluğun bir diğer nedeni de geçmiş dönemlerde ortaya çıkan ve faiz hassasiyeti olan vatandaşların iyi niyetinin suiistimal edildiği izlenimini veren başarısız uygulamalardır. İhlas Finans, Kombassan Holding, Yozgat İhtiyaç Maddeleri Pazarlama Anonim Şirketi (YİMPAŞ) Holding örnekleri ile yakın geçmişteki Çiftlik Bank vakası gibi İslami finans ilkeleri çerçevesinde çalıştıklarını iddia eden yapıların yatırımcılarını mağdur etmesi gibi olumsuz gelişmeler toplumda olumsuz bir algı oluşmasına neden olmuştur.

Sektörde faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların zaman zaman uygulamalarında bir standardizasyon ve uygulama birliğinin olmaması, ürünleri hakkında olumsuz fikri görüşlerin bulunması gibi hususlar olumsuz algı oluşturmaktadır. Yukarıda sayılan arz yönlü sorunların da etkisi ile katılım finans sektörüne ilişkin talebin büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkemizde potansiyeline göre oldukça düşüktür. İyi uygulamalar ve gerekli kurumsallaşmanın sağlanması ile bu talebin beklenen potansiyeline yaklaşacağı öngörülmektedir.

Türkiye’de Katılım Finans Piyasasında Gelişme Alanları

Katılım finans sisteminin potansiyelinin sistematik bir şekilde harekete geçirilmesi kapsamında, mevcut durumda dünya finans piyasalarındaki yeni finansal araç arayışı, dijitalleşmedeki baş döndürücü gelişmeler göz önüne alındığında katılım finansın önümüzdeki dönemde daha ön plana çıkacak bir sektör olacağı hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Yakın gelecekte dijitalleşme olgusu ile blok zincir gibi teknolojiler sayesinde finans sisteminin farklı boyutlara evrileceği aşikârdır. Dijitalleşme olgusu katılım finans sektörü için de bir tehdit oluşturabileceği gibi birçok fırsatı da beraberinde getirebilecektir. Mevcut durumda özellikle katılım finans kurumlarının çeşitli operasyonel maliyetleri anlamında bazı düzenleme eksikliklerinden kaynaklanan maliyet dezavantajları sektörün dijitalleşmesi ile ortadan kalkacaktır. Ayrıca, mevcut yapı ile uygulama alanı sınırlı olan bazı İslami finansal araçlar, dijitalleşme olgusu ile artık rahatlıkla uygulanabilir hale gelecektir.

Dünya genelinde “İslami Finans” adıyla standart bir biçimde isimlendirilen sistem ülkemizde faizsiz finans, katılım finans, insani finans, İslami finans gibi farklı isimlerle ifade edilmektedir. İlk olarak bu kavram kargaşasından kurtulmak gerekmekte olup sadece Müslümanları değil tüm insanlığı kapsayacak ve sistem içerisindeki faaliyetlerin temelde ortaklığa, yani katılımcılığa, dayanması nedeniyle “katılım finans sistemi” şeklinde bir isimlendirmenin daha yerinde olacağı ve bu isimlendirmenin ilgili tüm yasal düzenlemelerde de kullanılması gerektiği önerilmektedir.

Türkiye’de gerek katılım finans kurumları gerekse diğer İslami finansal ürünler için münhasır bir yasal mevzuatın olmaması İslami finansal kurumların toplumsal algısını olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biridir. Günümüz Türkiye’sinde hâlihazırda katılım finans sektörünün sistematik ve kurumsal bir yapıya dönüşmesinin önündeki en büyük engelin derli toplu yasal bir çerçeve düzenleme ve bu düzenlemeyi hayata geçirecek bir sorumlu üst kurumun eksikliği vardır.

Türkiye katılım finans sektörünü kurumsal bir yapıya dönüştürme sürecinde Malezya veya diğer ülkelerdeki sistemi kopyalanması yerine kendine özgü nitelikleri olan, özgün bir katılım finans ekolü oluşturma hedefiyle hareket etmelidir. Ülkemiz, tarihi itibarıyla dünyaya her alanda medeniyet

ve kurumsal yapı ihraç etmiş bir geçmişe ve bugün de İslam ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeye siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan öncülük edebilecek bir tecrübe ve potansiyele sahiptir. Özellikle İngiltere ve Malezya gibi ülkelerdeki birçok İslami finans ürününün İslami hassasiyetler noktasında oldukça problemlili olduğu, konvansiyonel finansal araçları taklit etmekten öteye gidemediği kanaatinin hâkim olduğu bir aşamada, ülkemizin bu noktadaki atacağı adımların etkisi kısa sürede yerli ve yabancı İslami sermayenin ülkemiz yönelmesi ile sonuçlanacağı düşünülmektedir.

Katılım Finans Ekosistemi Ülke Uygulamaları

Bu bölümde, katılım finans konusunda birçok alanda lider konumda olması nedeniyle Malezya, Batılı bir ülke olmasına karşın katılım finans ekosistemi oldukça gelişmiş olan İngiltere, dünya ortalamasından özellikle kullanılan finansal araçların farklılık arz etmesi nedeniyle Endonezya gibi ülkelerin sahip olduğu katılım finans ekosistemi ele alınacaktır.

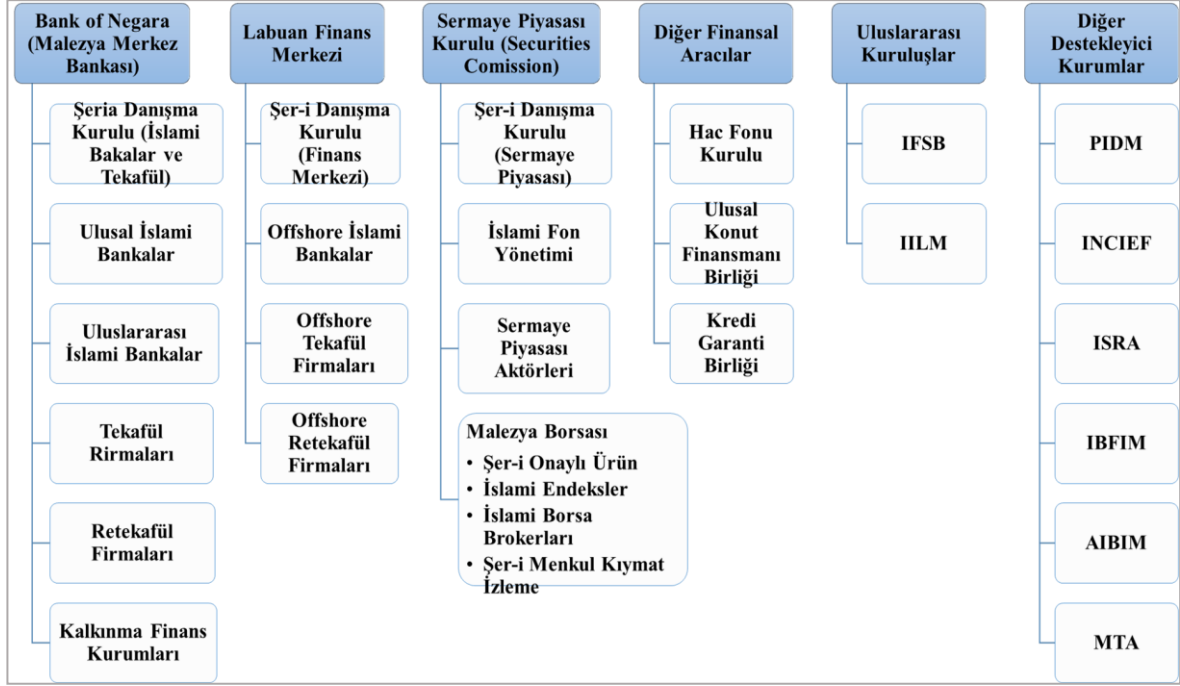
Malezya

Küresel seviyede katılım finans sektörünün neredeyse her alanında Malezya'nın lider olduğu görülmektedir. Malezya'da katılım finans sektöründe katılım bankacılığı, İslami sigortacılık, İslami sermaye piyasası araçları ve bankacılık dışı sektördeki İslami finansal araçlar gibi birçok İslami finans enstrümanı ve bu alanlarda faaliyette bulunan birçok kurumsal yapı bulunmaktadır (IFSB, 2021). Malezya İstatistik Ofisi (Department of Statistics Malaysia [DOSM]) 2020 yılı verilerine göre Malezya nüfusunun yüzde 69.6'sını Malaylar, yüzde 22.4'ünü Çin kökenliler ve yüzde 6.8'ini Hint kökenliler oluşturmaktadır. Bu nüfusun yüzde 61'inin Müslüman, yüzde 19.8'inin Budist, yüzde 9.5'inin Hıristiyan ve yüzde 6.3'ünün ise Hindular olduğu görülmektedir (DOSM, 2022). Dolayısıyla, katılım finans ekosistemine ilişkin toplumsal talep ilk etapta Malezya'nın Müslüman nüfusundan gelmiş olsa da aşağıda detaylarına yer vereceğimiz katılım finans ekosisteminin hâlihazırda sadece Müslümanları değil toplumun geneline hitap edecek şekilde tasarlanmaya çalışıldığını ifade etmek mümkündür.

Malezya'da katılım finans sektörü 1963 yılında Müslüman nüfusa yönelik olarak "Hac Fonunun" kurulması ile başlamakla birlikte, asıl sürecin 1983 yılında yürürlüğe giren ve bankacılık sektörünü düzenleyen ve denetleyen bir kanun niteliğinde olan "İslami Bankacılık Kanunu" ile başladığını ifade edebiliriz. İlk aşamada (1983-1993) Müslüman nüfusun talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda söz konusu nüfusu da finansal sisteme dâhil etmek için fikri alt yapıya yönelik çalışmalar yapılmış, daha sonra da bu çalışmalara paralel olarak ilk İslami banka ve İslami sigorta şirketi kurulmuştur (COMCEC, 2020). Sonraki aşamada (1993-2001) sektörün büyümesine yönelik gelişmeler olduğu görülmektedir. Ancak 2001 yılı sonrası dönemde İslami finansın dünya genelinde yaygın hale gelmesi ve sektöre yönelik kurumsal bir yapının henüz oluşmaması nedeni ile katılım finans sektörüne ilişkin düzenleme ve denetleme faaliyetlerini yürütmek üzere Malezya Merkez Bankası kuruluş kanununda değişiklik yapılarak banka bu alanda yetkilendirilmiştir. Bu değişiklikten sonra 2010 yılında katılım finans ekosisteminin geliştirilmesi amacıyla kapsamlı bir "Mastır Plan" hazırlanmıştır (Malaysia International Islamic Financial Centre [MIFC], 2012).

2001 yılından sonraki süreçte gerek eğitim boyutu gerekse uluslararası kuruluşlar boyutu gibi sektörün tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ekosistemin tasarlanması sayesinde Malezya'da mevcut katılım finans ekosisteminin oluşturulduğunu ifade edebiliriz. Söz konusu ekosistemin kurumsal bir kimlik kazanması ile katılım finans sektörünün toplam finans sektörü içerisindeki payı 2008 yılında yüzde 7.1 iken söz konusu oran 2016 yılında yüzde 28 seviyesine çıkmış olup, bu oran 2020 yılında %37 olarak gerçekleşmiştir (Steinbach ve Khalid, 2022). Malezya'nın katılım finans hususunda yaptığı atılımın öne çıkan temel dinamikler arasında kapsayıcı finansal ürünler geliştirilmesi, bütüncül bir kurumsal yapının tesis edilmesi, sözleşmelerde standart birliğin sağlanması, tüm sürecin Malezya Merkez Bankası tarafından tek elden yürütülmesi, bankanın tüm paydaşların görüşlerini dikkate alan bir yaklaşım sergilemesi yer almaktadır (Razak ve Karim, 2008).

2021 yılında Malezya’da İslami bankacılık sektörünün yüzde 8,1 büyüme ortaya koyması ve buna karşın konvansiyonel bankacılık sektörünün ise aynı dönemde yüzde 2,1 oranında büyümüş olması da yukarıda ifade edilen dinamiklerin sektöre bir dinamizm getirdiği tezini destekler niteliktedir (Rating Agency Malaysia [RAM], 2022). 2021 yılı itibarıyla Malezya katılım finans ekosisteminde Malezya Merkez Bankasının yanı sıra toplamda 16 İslami banka, 1 adet uluslararası İslami banka olmak üzere toplam 17 bankanın, 15 İslami sigorta şirketinin ve 14 adet kalkınma finans kurumunun bulunmaktadır. Bu kurumların ürünlerini ve yaptıkları işlemleri fihki açıdan uygunluğunu denetleyen Faizsiz Finans Danışma Kurulu ile diğer destekleyici eğitim ve araştırma kurumları da bu ekosisteme dâhil edilebilir.

Şekil 2. Malezya Katılım Finans Ekosistemi (Malaysia International Islamic Financial Centre. (2012). *Islamic finance: Malaysia's journey*. Retrieved from <https://tkbb.org.tr/Documents/arastirma-ve-raporlar-102/Info-on-Islamic-finance-Malaysia.pdf> in 27.04.2022.)

Malezya’da Fıkıh Danışma kurullarının katılım finans ekosisteminde önemli bir yeri olduğunu görülmektedir. Bu kapsamda Malezya’da 3 farklı danışma kurulunun bulunduğunu belirtmek gerekir. Bunlar bankacılık ve İslami sigortacı sektöründeki fihki meselelerle ilgilenen danışma kurulu, Labuan Finans Merkezi (Gayrimenkul sektörü) özelinde kurulan danışma kurulu ve menkul kıymetleştirme işlemleri ile ilgili olarak Malezya Borsasında yapılan işlemlere ilişkin faaliyetlere bakan danışma kuruludur (MIFC, 2012).

İlk “Fıkıh Danışma Kurulu (Shariah Advisory Council)” 1997 yılında Malezya Merkez Bankası bünyesinde kurulmuştur. Danışma kurulunun yetkinlik alanı İslami bankacılık sektörü, İslami sigorta sektörü, İslami finans işleri, İslami kalkınma finansı işleri ve diğer İslami finans işleridir. Öte yandan, mevzuata göre mahkemeler İslami finansa ilişkin davalarda Danışma Kurulu kararlarını ve kurallarını göz önünde bulundurmaktalar. Kanun gereği Danışma Kurulu kendi prosedürlerini kendi belirlemektedir. Söz konusu danışma kuruluna atanabilmek için İslam hukuku temel alan olmak üzere finans ve bankacılık konusunda tecrübeli olmak gerekmektedir. Atama Bakanın Merkez Bankası tarafından önerilen kişilerin kralın onayı ile gerçekleşmektedir. Danışma kurulunun işlerin yürütülmesini teminen bir sekreteryası vardır (MIFC, 2012).

Özetle, Malezya özellikle 2000’li yıllardan sonra katılım finans sektörünün kurumsal bir yapıya kavuşması gerektiği hususunu idrak etmiş ve sonraki dönemde bu minvalde adımlar atarak söz konusu sektör için kurumsal bir ekosistem oluşturmuştur. Dolayısıyla, söz konusu ekosistemin daha

kurumsal bir yapıya dönüşmesi ile Malezya’da katılım finans sektörünün payının önemli ölçüde arttığını görmekteyiz.

İngiltere

Dünya genelinde Müslüman ülkelerin dışında katılım finans sektörü en gelişmiş ülkelerden biri İngiltere’dir. Ortadoğu ve İslam dünyasının sermayesini faizsizlik adı altında kendi piyasalarına çekme politikası yürüten İngiltere’nin katılım finans sektörüne ilişkin adımları 1980’lere kadar gitmektedir. İlk İslami bankalar İngiliz Bahama Adaları yasalarına göre kurulmuştur. Günümüzde Londra Metal Borsası (LMB) özellikle Orta Doğu Ülkeleri’nin emtia murabahası adı altında görünürde faizsiz gerçekte ise komisyon karşılığı yüklü miktardaki fonlardan oluşan faizli finansal işlemleri gerçekleştirdikleri en önemli merkez konumundadır. Aynı zamanda İngiltere, mevcut durumda İslam Ekonomisi ve Finansı alanında eğitim sağlayıcısı durumundadır. İngiliz otoriteleri son 30 yılda ülkede katılım finans sektörünün gelişmesine yönelik ekosistemin oluşturulması hususunda önemli adımlar atmıştır (British Embassy of Bishkek, 2015).

İngiltere’de yerleşik katılım finans kurumlarının toplam büyüklüğü 2019 yılı sonu itibariyle 6 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. İngiltere’de 5 adet sadece katılım bankacılığı yapan kuruluş varken 15 tane konvansiyonel banka da pencere yöntemi ile katılım bankacılığı yapmaktadır (TheCityUK, 2019). İslami sermaye piyasaları da oldukça gelişmiş bir yapıdadır. İngiliz hükümeti ilk kez 2014 yılında Sukuk ihraç etmiştir. LMB vasıtasıyla 2019 yılında toplam 72 adet küresel Sukuk ihracı gerçekleştirilmiş olup bunların toplam tutarı 53 milyar ABD doları civarındadır. Öte yandan, küresel ölçekte İslami finans yatırımcılarının beklentilerini karşılamak amacıyla İngiltere İslami normlara uygun endeks geliştirerek yatırımcıların hizmetine sunmuştur (COMCEC, 2017).

İslami sigorta sektörü ise, Finansal Yürütme Kurulu (Financial Conduct Authority [FCA]) ve İhtiyati Düzenleme Kurulu (Prudential Regulation Authority [PRA]) tarafından düzenlenmekte olup 2015 yılında sektör oyuncularının faaliyetlerine katkı yapmak amacıyla Londra İslami Sigorta Birliği (IIAL) kurulmuştur. Ancak küresel piyasalara paralel şekilde İngiltere’de de tekaful sektörü yeni yeni gelişen bir sektör hüviyetinde olup, 2019 yılı itibarıyla 2 adet İslami sigorta şirketi bulunmaktadır (COMCEC, 2019).

2001 yılında İngiltere Merkez Bankası İslami finansın ülke genelinde geliştirilmesi ve sorun alanlarının tespit edilerek çözülmesi iddiasıyla İslami Finans Çalışma Grubu kurmuştur. Diğer taraftan, İngiltere İslami finansın gelişmesi açısından vergi mevzuatında da gerekli uyumlaştırmaları 2003 yılında hayata geçirmiştir. Bu kapsamda, katılım finans kuruluşları tarafından verilen konut kredilerinin çifte vergilendirilmesinin önündeki engeller kaldırılmıştır (Azma, Aisyah, Izzah ve Rahman, 2018). Benzer şekilde damga vergisi ile ilgili de bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 2015 yılında, IFSB’ye üye olan İngiltere Merkez Bankası ülkedeki katılım finans kuruluşlarının Merkez Bankası ile likidite işlemlerinde kullanılan finansal işlemlerin fıkha uyumlu olması hususunda da çalışmalar yaparak bu anlamda birtakım enstrümanlar geliştirmiştir (Hassan vd., 2013).

İngiltere’de finans piyasalarına ilişkin en temel düzenleme 2000 yılında çıkartılan Finansal Hizmetler ve Piyasalar Yasasıdır. Söz konusu yasa çerçevesinde İslami finansal ürünlere ilişkin doğrudan herhangi bir düzenleme yoktur. Bu durum, uygulamada katılım finans sektörü açısından pozitif ayrımcılığa dönüştürülmüştür. Bu kapsamda, katılım finans sektörü ürünlerin İslami normlar çerçevesinde denetlenmesi açısından rahatlıkla danışma kurulları oluşturabilmekte; istedikleri gibi fıkhi standartları belirlemek için bu durum söz konusu sektöre geniş bir alan tanımaktadır. Dolayısıyla İngiltere katılım finans sektörünü düzenleyen ve denetleyen merkezi bir otorite olmamakla birlikte, katılım finans sektörü genel işlemleri açısından Finansal Yürütme Komitesi ve Mali Düzenleme Kurulu’nun denetimi ve gözetimi altında faaliyetlerini sürdürmektedir. 2005 yılında kanunlaşan Finans Kanununa göre katılım finans sektörü enstrümanları alternatif finansal ürünler olarak tanımlanmıştır (Hassan vd., 2013).

İngiltere’de katılım finansa ilişkin bir yasal düzenleme olmamakla birlikte paydaşların hak ve hukuklarının korunması anlamında 1968 tarihli Ticaret Yasasının ve 2006 tarihli Dolandırıcılık Yasasının devreye girdiği hususunu da belirtmemiz gerekir. Yani katılım finans kuruluşları iddia ettikleri gibi İslami normlar çerçevesinde işlemlerini yerine getirmediğinde, güvenleri suiistimal edildiği gerekçesiyle söz konusu yasalar kapsamında mudiler haklarını savunabilmektedirler. Ayrıca İngiltere Hazinesi AAOIFI ve IFSB gibi uluslararası İslami finansal kuruluşlar tarafından ortaya konan standartlara uyulması yönünde tavsiyelerde de bulunmaktadır (Ginena ve Hamid, 2015).

Endonezya

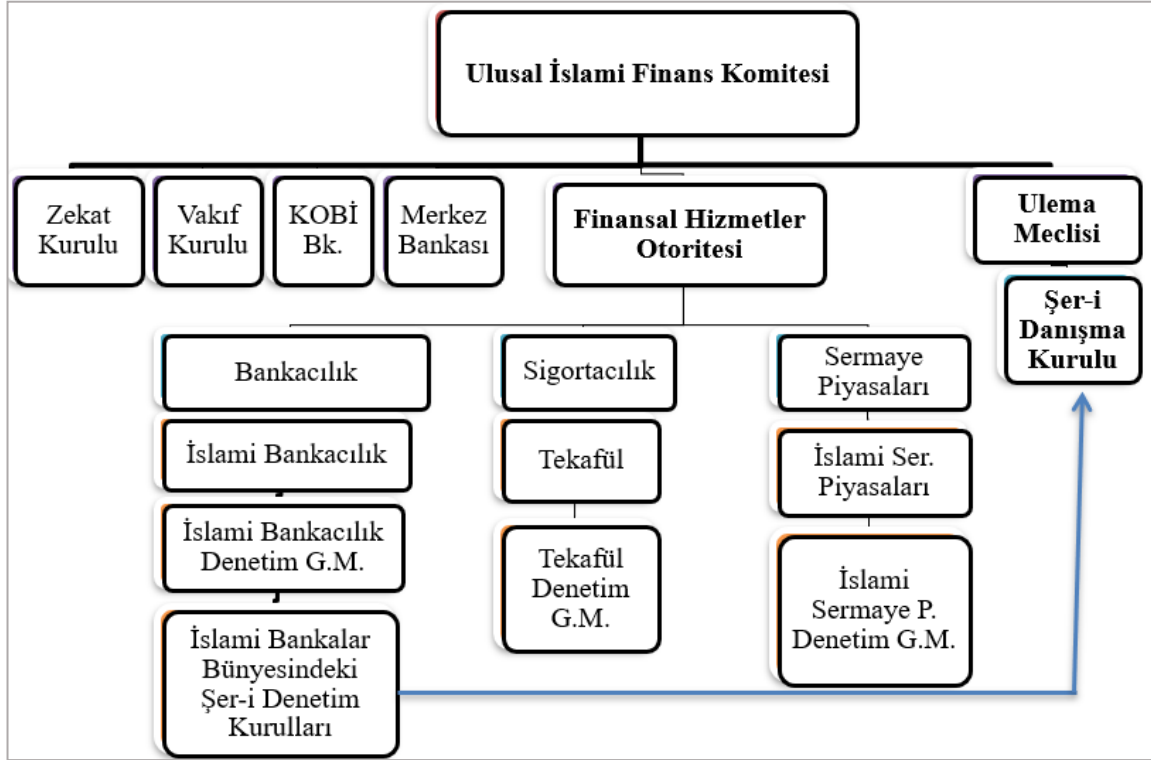
Endonezya’da katılım finans sektörüne ilişkin ilk çalışmalar 1997 yılında Endonezya Merkez Bankası (Bank Indonesia) ve Endonezya Ulema Meclisi’nin (Majalis Ulema Indonesia) ortak girişimleri ile başlamıştır. 1998 yılında katılım finans kurumlarının teşkil edilmesine izin veren yasa kanunlaşarak yürürlüğe girmiştir. Sonraki yıllarda, özellikle de 2008 yılında, katılım finans sektörünün iyileştirilmesine yönelik olarak bir dizi tedbir ve düzenlemeler yapılmıştır (Financial Services Authority, 2020).

Endonezya katılım finans sektörü açısından dünyada en büyük ilk 10 ülkeden biri konumundadır. 2021 yılı itibarıyla, toplam 14 tane tamamen katılım finans ilkeleri çerçevesinde çalışan katılım finans kuruluşu, 20 tane de katılım penceresi açmak suretiyle konvansiyonel ve katılım bankacılığını bir arada yürüten kuruluş bulunmaktadır. Aynı zamanda 196 adet de yerel katılım finans kuruluşu bulunmaktadır. Türkiye’de olduğu gibi Endonezya’da katılım finans kurumlarının toplam finans sektörü içerisindeki payı 2018 yılı itibarıyla, yaklaşık yüzde 8 civarındadır. Ancak söz konusu oranın 2024 yılında yüzde 20’ye çıkarılması hedeflenmektedir (Indonesian Ministry of National Planning, 2019).

İslami sigorta ve kooperatifçilik sektörü de ülkede yaygın olarak faaliyet göstermektedir. Endonezya’da 100.000’den fazla mikrofinans kooperatifi İslami finans ilkeleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütmektedir (Financial Services Authority, 2020). Sukuk piyasası da oldukça gelişmiş olan Endonezya hâlihazırda dünyanın en büyük üçüncü sukuk ihraç eden ülkesi konumundadır. 2018 yılı itibarıyla Endonezya’nın toplam Sukuk ihracı küresel Sukuk ihracının yüzde 11’i seviyesindedir. Ayrıca küresel ölçekte ilk yeşil Sukuk ihracını Endonezya gerçekleştirmiştir (COMCEC, 2018).

Endonezya katılım finans ekosistemindeki ana aktörler arasında Finansal Hizmetler Otoritesi (Otoritas Jasa Keuangan [OJK]), Merkez Bankası, Kooperatifler ve Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ) Bakanlığı, Ulusal Zekât Kurulu, Endonezya Vakıf Kurulu, Endonezya Ulema Meclisi ve Ulusal Fikhi Danışma Kuruludur (Dewan Syariah Nasional [DSN]) yer almaktadır. OJK, özellikle sermaye piyasaları, ticari bankacılık, yatırım bankacılığı, İslami sigorta, emeklilik fonları, finansman şirketleri ve mikrofinans kurumlarına ilişkin temel düzenleyici otorite iken kooperatifler Kooperatifler ve KOBİ Bakanlığı, vakıflar Endonezya Vakıf Kurulu ve zekât kurumları ise Ulusal Zekât Kurulu tarafından regüle edilmektedir (COMCEC, 2020).

Endonezya’da finansal sektörün düzenlenip denetlenmesinde asıl sorumlu kamu otoritesi olarak OJK bulunmaktadır. Bankacılık sektörü, sigortacılık sektörü ve sermaye piyasalarına ilişkin tüm düzenleme ve denetleme faaliyetleri bu kurumun çatısı altında yer almaktadır. Katılım finans sektörünün İslami normlar çerçevesinde finansal işlemler yapıp yapmadığı hususunu düzenleyip denetlemekten sorumlu otorite ise DSN ise 2008 yılında teşkil edilmiş olup ulusal düzeyde katılım finans sektörüne ilişkin tüm fetva ve prensipleri bağımsız bir şekilde belirlemektedir. Diğer taraftan, Endonezya Devlet Başkanlığı altında İslami finans sektörü ve helal endüstrisine ilişkin düzenleme ve aktiviteleri ulusal ölçekte koordine etmek üzere 2017 yılında Ulusal İslami Finans Komitesi kurulmuştur. Düzenleyici ve denetleyici bir yetkisi olmayan bu komite ulusal kalkınma stratejileri çerçevesinde gerekli koordinasyon faaliyetini üst düzeyde yürütmektedir (COMCEC, 2020).

Şekil 4. Endonezya İslami Finans Piyasası Ekosistemi (COMCEC (2020)'den yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Türkiye Katılım Finans Sektörünün Kurumsallaşması

Türkiye’de katılım finans sektörünün potansiyeline ulaşması için öncelikle sektörde düzenleme ve denetleme faaliyetini yerine getirecek bir üst kamu otoritesinin teşkil edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, katılım finans sektörü ile ilgili BDDK, SPK, SEDDK gibi kamu kurumlarına ait düzenleme ve denetleme yetkilerinin katılım finans alanına giren Şer’i yönetim konularında yetkili tek bir kamu otoritesi tarafından yerine getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, söz konusu yetkilere haiz bir üst kurulun teşkil edilmesi önerilmektedir. Malezya ve diğer ülke örneklerinde olduğu gibi bu kurula bağlı olarak faaliyet gösterecek tüm kurumlar için katılım finans ilke ve standartlarını belirleyen, bunların uygulamasını takip edip denetleyen bir Katılım Finans Üst Kurulunun oluşturulması gerektiği değerlendirilmektedir. Böylece sektöre ilişkin tüm düzenlemelerin tek elden yürütülmesi sağlanmış olacaktır.

Söz konusu üst otoritenin kurulması için öncelikle sektörü genel hatlarıyla düzenleyen, katılım finansın temel prensiplerini belirleyen kapsamlı bir “katılım finans kanununun” hazırlanarak yasalaştırılması ve bu yasa kapsamında Katılım Finans Üst Kurulunun teşkil edilmesi gerekir. Katılım Finans Üst Kurulunun kuruluşundan sonra tüm tarafların katılımı ile sektörün ihtiyaçlarına çözüm üretecek ve sektörün ileriye yönelik hedeflerini gerçekleştirecek eylem maddelerini içeren kapsamlı bir strateji belgesi hazırlanıp uygulamaya konmasıdır.¹ Kurulun en önemli görevlerinden birisi de katılım finans kurumlarının envanterinin çıkarılması olacaktır. Bu kapsamda, katılım bankacılığı haricindeki katılım finans kurumlarının söz konusu kurumdan izin alarak envantere kayıtları yapılmalı ve bunların belirlenen kurallara tabi olarak faaliyette bulunmaları sağlanmalıdır.

Katılım finans sektörünün geliştirilmesine yönelik olarak sektör özelinde yeni düzenlemeler hızlıca hayata geçirilmelidir. Bunlardan bazıları katılım finans kurumlarının teorisine uygun şekilde fon toplama ve işletme faaliyetlerinde bulunmalarının sağlanması, katılım sigortası firmaları, tasarruf

¹ Bu çalışmanın hakem süreci devam ederken Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tarafından 2022 yılı Ekim ayında “Katılım Finans Strateji Belgesi” adı altında kapsamlı bir politika belgesi yayımlanmıştır.

finansman şirketleri, yapısı faizsiz finansman üzerine kurulmuş olan tarım kredi kooperatifleri ve diğer tüm katılım esaslı çalışan finans kurumlarının katılım finans normları çerçevesinde yeniden dizayn edilmesidir. Dijitalleşme sürecinin sektöre etkileri ve sunacağı fırsatlar bir an önce ele alınarak sektörü dijital çağa hazır hale getirmek için sektöre yönelik bir strateji belgesi hazırlanmasıdır.

Türkiye’de katılım finans sektörünün iyileştirilmesine yönelik olarak bütüncül ve parçalı yaklaşımı esas alan iki farklı model önerisinde bulunulabilir.

Bütüncül Yaklaşım: Katılım Finans Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu Oluşturulması

Bütüncül yaklaşımdan kasıt ilk aşamada sistemin dayandığı temel ilke ve faaliyetler ile sektörü düzenleyecek ve denetleyecek müstakil bir üst yapının teşkil edildiği kanuni düzenlemedir. Söz konusu üst kurul katılım finans kurumlarından katılım sigortacılığına, İslami sermaye piyasalarından tasarruf finansman şirketlerine kadar İslami normlar çerçevesinde faaliyette bulunduğunu ileri süren tüm sektörleri düzenleyen ve denetleyen bir yapıda olacaktır. Üst kurul ve sistemin temel ilke ve faaliyet yöntemleri müstakil kanunla düzenlendikten sonra diğer hususlar üst kurulun düzenleme ve tebliğleri ile kısa sürede ve kolayca hayata geçirilebilecektir.

Ülke örneklerine bakıldığında, Malezya’da katılım finans sistemini genel olarak Malezya Merkez Bankası regüle etmektedir. Benzer şekilde, diğer birçok ülkede de sektörün temelde merkez bankaları tarafından düzenlenip denetlendiği görülmektedir. Endonezya katılım finans sisteminde bankacılık, sigortacılık ve diğer tüm finansal sektörün düzenlenip denetlenmesinden sorumlu olan finansal hizmetler otoritesi bu fonksiyonunu verimli ve etkin bir şekilde yerine getiremediği gerekçesiyle 2017 yılında sektörler ve aktörler arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere bir başka üst yapı olan Ulusal İslami Finans Komitesi teşkil edilmiştir. Dolayısıyla hem Malezya hem de Pakistan ve Endonezya gibi ülke örnekleri ülkemizdeki kamu teşkilatlanması anlamında yüzde yüz olmasa da önemli ölçüde dikkate alınacak örnek ülkelerdir. Katılım finans üst kurulunun yapısının BDDK, SPK ve SEDDK’nın kurumsal yapılanmasına benzer şekilde teşkil edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Katılım finans sektörünün fıkhi bir boyutunun da olması hasebiyle söz konusu üst kurul bünyesinde sistemdeki aktörlerin ve finansal araçların fıkhi normlar açısından uygunluk değerlendirmesini yapmak ve onay vermek üzere bir Katılım Finans Danışma Kurulu’nun da bu üst kurul bünyesinde bağımsız bir yapıda teşkilatlanması gerektiği değerlendirilmektedir. Hâlihazırda Türkiye Katılım Bankaları Birliği bünyesinde bu amaçla faaliyet göstermek üzere kurulmuş bulunan Danışma Kurulu’nun yerine söz konusu üst kurul bünyesinde daha bağımsız ve daha kurumsal bir yapıda çalışacak yeni bir Katılım Finans Danışma Kurulu teşkilatlanması söz konusu olacaktır.

Bütüncül yaklaşım çerçevesinde önerilen Katılım Finans Üst Kurulu, esas itibariyle operasyonel faaliyetlerde nihai karar merci olacak olan Katılım Finans Kurulu ile sistemin fıkhi normlar çerçevesinde faaliyette bulunmasını sağlayacak olan Katılım Finans Danışma Kurulu’ndan oluşması gerektiği önerilmektedir. Bu öneride Katılım Finans Danışma Kurulunun başkanı hem Katılım Finans Kurulu hem de Katılım Finans Danışma Kurulu’nun doğal üyesi olarak görev yapacaktır. Söz konusu kurullar birbirlerinden bağımsız olacak, ancak koordinasyon içerisinde faaliyetlerini yürüteceklerdir. İki kurul arasındaki koordinasyonu sağlama görevi ise Katılım Finans Üst Kurulu Başkanı’na ait olacaktır. Katılım Finans Üst Kurulu ile Katılım Finans Danışma Kurulu’nun üye sayıları sektörün ihtiyaçları doğrultusunda belirlenebilecektir. Ancak kurul üyelerinin, özellikle de Katılım Finans Danışma Kurulu üyelerinin alanında uzman, fıkhi görüş bildirme konusunda ehil, Malezya örneğinde olduğu gibi kanunla belirlenecek olan belirli niteliklere haiz kişilerden oluşturulması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, özellikle Katılım Finans Danışma Kurulu’nda katılım finans sektörünün farklı kesimleri için kontenjanlar belirlenmesi gerektiği ve bu kontenjanlar doğrultusunda alanında uzman kişilerin kurul üyeliğine atanması gerektiği düşünülmektedir. Katılım Finans Danışma Kurulu’nun ilgili konularda sekretarya ve araştırma hizmetlerini yürütmek üzere alanında uzman kadroları içerisinde barındıran bir yapı elzemdir.

Katılım Finans Üst Kurulu’nda başkana bağlı olarak kurulun operasyonel faaliyetlerini yürütmek ve sektöre ilişkin düzenleme ve denetleme faaliyetlerini idame ettirmek üzere başkan

yardımcılığı kadrolarının ihdas edilmesi gerekir. Söz konusu başkan yardımcılarını katılım finans sektörünün alt sektörleri itibarıyla konu spesifik olarak belirlenmelidir. Söz konusu başkan yardımcılıklarının altında ise konularına göre sektörün düzenlenmesine ve denetlenmesine yönelik olarak faaliyette bulunacak uzman ve murakiplerin yer alması gerektiği öngörülmektedir. Kurulun düzenleme ve denetleme fonksiyonunu öngörüldüğü şekilde layıkıyla yerine getirmesinin en önemli getirisi ise hâlihazırda katılım finans sektörü hizmet ve ürünlerine üzerindeki olumsuz bakış açısının tersine çevrilmesi ve sektörün büyümesidir.

“Katılım Finans Üst Kurulunun kuruluş aşamasındaki gerekli kadroların bir kısmı hali hazırda kamuda çalışmakta olan BDDK, SPK, SEDDK, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası gibi kurumlarda katılım finansla ilgili olarak çalışanların nakli suretiyle sağlanabilir. Ayrıca, söz konusu kurulun İstanbul merkezli olarak yapılandırılması da hem İstanbul Finans Merkezi'nin hayata geçirilmesi hem de İstanbul'un küresel katılım finans sektöründe hak ettiği yeri alması ve diğer ülkeler açısından öncü rolü üstlenmesi bakımından önemli bir gelişme olacaktır.

Parçalı Yaklaşım: Mevcut Kurumsal Yapının İyileştirilmesi

Katılım finans sektörünün kurumsal bir yapıya kavuşturulması konusunda birinci ve ideal olarak yukarıda bahsedildiği üzere bir üst kurul teşkil edilmesi yerinde olmakla birlikte, buna alternatif olarak mevcut kurumsal yapının katılım finansı destekleyecek şekilde iyileştirilmesi için adımların atılmasıdır. Bu kapsamda, katılım finans kurumları, sermaye piyasası yasasına tabi kuruluşlar ve İslami sigorta sektöründe çalışan kuruluşların ana faaliyet konularında ilgili otoriteler tarafından düzenlenip, mevcut haliyle denetlenme hususlarının devam etmesi ancak İslami normlar açısından ise bu konuda otorite olan bir kuruma tabi tutulmalarıdır. Bu kapsamda, halen TKBB bünyesinde kurulmuş olan Merkezi Danışma Kurulu'nun Hazine ve Maliye Bakanlığı, BDDK veya Diyanet İşleri Başkanlığı gibi daha üst hiyerarşik bir kuruma bağlanması ve kurumsal yapısının fihhi iç denetim, dış denetim gibi görevlerle sorumlu tutulacak biçimde iyileştirilmesidir.

Ülkemizde katılım finans sektörü ile bir şekilde ilişkisi olan kurum sayısı oldukça fazladır. Dolayısıyla bu kurumların bir şekilde koordine edilmesi gerekmektedir. Söz konusu koordinasyon için, Endonezya örneğinde olduğu gibi, Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu gibi bir yapı kurulabilir. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu, yine Endonezya örneğinde olduğu gibi, kapsamlı bir çalışma ile tüm kurumların katılım finans sektörüne ilişkin yapması gereken adımları belirleyerek bir master plan hazırlamalıdır. Bu yapıda her kurum kendi alanı ile ilgili konularda katılım finans ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapabilir. Yine de katılım finans sektörü için temel kural ve kaidelerin belirlendiği özellikle de faizin ve faizli işlem ve araçların tanımlandığı yasaların net bir şekilde ortaya konduğu çerçevede bir yasanın ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bütüncül ve Parçalı Modellerin Karşılaştırılması

Yukarıda detayları verilen katılım finans sektörünün daha kurumsal bir yapıya kavuşturulması adına bütüncül bir yaklaşımla bir üst otoritenin sektörü düzenleyip denetleyeceği bir kurumsal yapının teşkil edilmesi seçeneği ile parçalı yaklaşım seçeneğinin avantaj ve dezavantajlarının aşağıdaki şekilde olacağı değerlendirilmektedir.

Bütüncül Yaklaşımın Avantajları

Sektörün problemlerini iletilebileceği ve bu problemlere çözüm üretilmesi anlamında yetkili tek bir mercinin olması nedeniyle kamu kurumları arasında zaman zaman ortaya çıkan yetki kargaşası veya koordinasyon eksiklikleri gibi problemler bertaraf edilmiş olacaktır. Katılım finans kuruluşları, İslami sigorta sektörü, leasing şirketleri ve tasarruf finansman şirketleri tek bir kamu otoritesi tarafından düzenlenip denetlenecek olması nedeniyle önerilen üst yapı sektörü bütüncül olarak değerlendirilebilecek ve bu kapsamda sektörün ihtiyaç duyduğu gerekli düzenlemeleri zamanında ve daha pratik bir şekilde hayata geçirebilecektir.

Katılım finans sektörünün bu tür yetkili tek bir otorite tarafından regüle edilmesi, söz konusu otoritenin sektörle daha yakın ilişki içinde olmasına yol açacaktır. Bu otoritenin katılım finans sektörü odaklı olarak çalışmalarını yürüteceği için sektör ile ilgili uzmanlığında önemli bir iyileşme olacaktır. Sektöre ilişkin düzenlemeler daha dinamik bir şekilde yapılabilecektir. Gerek katılım finans sektörü gerekse finansal teknolojilerdeki son dönemdeki hızlı değişiklikler göz önüne alındığında sektörün bu tür dinamik bir yapı tarafından regüle edilmesi önemli bir avantaj olacaktır.

Sektöre ilişkin küresel gelişmelerin takip edilmesi ve bu alandaki uluslararası finansal kuruluşlar ile ilişkilerde ülkemizin yetkili tek bir otorite tarafından temsil edilmesi ile küresel sistemdeki gelişmelerin yurt içi piyasalara aktarılması veya uyarlanması ve uluslararası katılım finans kuruluşlarının Türkiye özelinde tek bir otorite ile muhatap olmalarını sağlayacaktır.

Sektörün ihtiyaç duyduğu düzenlemelerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi bu yaklaşımda daha kolay olacağından katılım finans sektöründe araç çeşitliliğinin artırılması anlamında bir esneklik sağlayacaktır. Katılım finans sektörüne ilişkin toplumsal algının yönlendirilmesi ve yönetilmesi anlamında da bu tür yetkili bir otoritenin daha etkin ve verimli bir işlevinin olacağı açıktır. Bütüncül yaklaşımda önerilen kurumsal yapı çok daha dinamik olacağından proaktif davranabilecek ve bazı olumsuzluklar henüz ortaya çıkmadan bertaraf edilebilecektir.

Katılım finans sektörünün hukuki olarak düzenlenmeyen alanlarda faaliyette bulunan bazı firmaların ponzi şeması oluşturacak şekilde kötü uygulamalarının önüne geçme imkânı sunacaktır. Zira bütüncül yaklaşımda bu tür yapılarında üst kurulun denetim ve gözetimi altında faaliyette bulunması zorunlu olacaktır. Bütüncül yapı ile kurgulanan danışma kurulu uluslararası iyi uygulamaların da üzerinde bir kredibiliteye ve kurumsal yapıya kavuşacağından dolayı hem sektörün sunduğu hizmet ve araçların fihhi denetimi etkin bir şekilde yapılabilecek hem de bu anlamda toplumsal algıda olumlu yönde değişimler olacaktır.

Bütüncül Yaklaşımın Dezavantajları

Bu öneri ile katılım finans sistemine ilişkin ekosistem de yapısal nitelikte bir değişim öngörüldüğü için mevcut yapının değişmemesi yönünde gerek sektörel olarak gerekse kamu kurumlarının alabileceği muhtemel statükocu tavrın aşılması zorluğunun en önemli dezavantajlı durum olduğu değerlendirilmektedir. Bütüncül yaklaşımın benimsenmesi durumunda sürecin tamamlanmasına kadarki zaman dilimi içerisinde çıkar gruplarının lobi faaliyetleri gibi birtakım nedenlerden ötürü süreç sonunda tasarlanan kurumsal yapı ile ortaya çıkacak yapının farklılık arz etmesi ihtimali bulunmaktadır. Bu dönüşüm ve değişim sürecinin gerek arz tarafında gerekse talep tarafında iyi yönetilememesinden kaynaklanabilecek sorunların ortaya çıkmadan önlenmesi için sürecin paydaşların uzlaşısı ile yürütülmesi önem taşımaktadır. Ancak bu gibi yapısal değişikliklerde tüm paydaşların uzlaşısını sağlamanın da oldukça güç bir durum olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir.

Parçalı Yaklaşımın Avantajları ve Dezavantajları

Parçalı yaklaşımın en önemli avantajı uygulamaya geçmesinin bütüncül yaklaşıma göre çok daha kolay olmasıdır. Paydaşların ikna edilmesi ve bir uzlaşma sağlanmasına bu yaklaşımda çok daha kolay olacağı düşünülmektedir. Parçalı yaklaşım sektörün sorunlarına çözüm üretme konusunda yetersiz kalacağı geçmiş tecrübelerle sabittir. Sektörün gelişimi ve uluslararası alandaki gelişmelere ayak uydurma hızına önemli bir katkısı olmayacaktır.

Sektöre ilişkin yetkili tek bir düzenleyici ve denetleyici yapıyı içermemesi nedeni ile geçmiş dönemde ortaya çıkmış olan kamu kurumları arası koordinasyon ve yetki kargaşası durumları kurumsal bir çözüme kavuşmamış olacaktır. Bu tür sorunların çözümüne yönelik alınacak tedbirler öze ilişkin olmayıp günü kurtarmaya dönük olacaktır. Katılım finans sektörü parçalı bir yapı arz edeceğinden mevcut durumda olduğu gibi sektör belli kurumların hegemonyası altında faaliyetlerini sürdürmeye devam edecek ve dolayısıyla tekafül ve diğer sektörlerdeki gelişmeler nispeten daha az

istifade edecektir. Ayrıca, katılım finans sektörünün bütüncül olarak ele alınmaması, mevcut durumda olduğu gibi, bazı finansal işlem ve faaliyetlerin sektör dışında ve ponzi şeması oluşturacak şekilde kalmasına neden olacaktır. Sektöre ilişkin toplumsal algının bu yapı ile değiştirilmesinin pek de mümkün olmadığı da bir gerçektir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Katılım finans sektörü gerek ülkemizde gerekse Müslüman ülkeler başta olmak üzere dünya genelinde büyüyen bir sektör olarak önümüze çıkmaktadır. Katılım finans sektörünün 2008 küresel finans krizinden sonraki dönemde daha da ön plana çıkmasının altında yatan temel faktör insanı merkeze alan, reel ekonomiye dayanan, gelir ve servet dağılımında adaletsizliğe yol açmayan, etik değerleri ön planda tutan bir finansal sektör ihtiyacının artık küresel ölçekte hissedilir hale gelmesidir.

Ülkemizde mevcut hali ile belirli bir aşamaya gelmiş olan katılım finans sektörünün geliştirilmesi hususu önem arz etmektedir. Bu amaçla, katılım finans sektörünün toplam finans sektörü içerisindeki payının 2025 yılı itibariyle yüzde 15'lerin üzerine çıkartılması hedeflenmektedir. Ancak gerek çalışmamızdaki ülke incelemelerinden gerekse sektörün ülkemizdeki gelişimi incelendiğinde bu hedefin gerçekleştirilmesi için mevcut yapıda köklü yapısal değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, katılım finans ekosisteminin geliştirilmesine yönelik atılması gereken en önemli adımın sektörün düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu bir kamu otoritesi kurulması olduğu değerlendirilmektedir. Çalışmamızda önerilen Katılım Finans Üst Kurulunun teşkil edilmesi ile birlikte sektörün sorunlarını dillendirebileceği ve bu sorunlara çözüm üretebilecek tek bir kamu otoritesinin mevcudiyeti katılım finans ekosisteminin kurumsallaşması açısından önemli bir rol oynayacaktır.

Dünya örneklerinde olduğu gibi, Katılım Finans Üst Kurulu bünyesinde bağımsız bir yapı halinde Katılım Finans Danışma Kurulu oluşturulması hususu da katılım finans iş ve işlemlerine karşı oluşan toplumsal önyargının kırılması açısından ve kurulun daha kurumsal bir yapı olarak çalışması anlamında önem arz etmektedir. Katılım Finans Üst Kurulunun ivedilikle teşkil edilmesinin ardından katılım finans ekosisteminin geliştirilmesi için yapılması gereken en ivedi aksiyonun tüm paydaşların görüş ve katkıları doğrultusunda sistemi genel hatlarıyla düzenleyen bir çerçeve kanunun hazırlanarak yasalaşması olduğu değerlendirilmektedir.

Esasında katılım finansın temelinde olan ancak günümüzde henüz uygulama alanı bulamayan bazı finansal yöntem ve araçların vatandaş nezdinde kullanımının sağlanması ve yaygınlaştırılması için yasal ve kurumsal bir zemine ihtiyaç olduğu aşikârdır. Tarımsal üretimin finansmanı için kullanılan selem, muzaraa ve musakat yöntemlerinin uygulama alanı özellikle tarımsal üretimdeki finansman ihtiyacı düşünüldüğünde oldukça geniştir. Ancak uygulamada bu yöntemlerin kullanılabilmesi için taraflar arasında güven tesis edecek bir mekanizma ve kurumsal bir yapı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tür finansal araçların da artık ilgili sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda İslami normlar çerçevesinde modern çağın da gerekleri göz önünde bulundurularak kullanılabilir enstrümanlar haline getirilmesi için Katılım Finans Üst Kurulu'nun önemli bir rol üstleneceği açıktır.

Son olarak, önümüzdeki dönemde dijitalleşme ile bankacılık ve finans sisteminde çok önemli yapısal değişikliklerin olacağı açıktır. Bu kapsamda, katılım finans sektörünün dijital döneme hazırlanması ve gerekli hazırlıkların yapılması için de önerilen üst kurulun teşkil edilmesinin sektörün geleceği açısından kritik öneme sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu makaleye birinci yazarın %50, ikinci yazarın %50 oranında katkısı vardır.

Çıkar Çatışması

Tüm yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

- Aydoğmuş, T. ve Ülker, Y. (2021). Murabaha İşlemlerinin Türkiye finansal raporlama standartları ve faizsiz muhasebe standartları kapsamında değerlendirilmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(1), 49–71.
- Ayub, M. (2017). *İslami finansı anlamak*. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Azma, N., Aisyah, S., Izzah, N. and Rahman, M. (2018). The development of Islamic banking and financial institutions in united kingdom. *The East Asian Journal of Business Management*, 8(2), 5–13. <https://doi.org/10.13106/eajbm.2018.vol8.no2.5>
- Bektaş, İ. ve Yenice, A. C. (2022). Türkiye’de şer’i yönetim: banka içi danışma komiteleri örneği”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(45), 29-60. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1067325>
- British Embassy of Bishkek. (2015). *Islamic finance in the UK*. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/503491/2015047_Is_Fin_A5_AW_ENG_WEB.pdf in 11.07.2023
- Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. (2020). *Türkiye hanehalkı finansal algı ve tutum araştırması*. https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/docs/2021-05/turkiye_hanehalki_finansal_algi_ve_tutum_arastirmasi.pdf adresinden 13.04.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Çelik, İ. (2016). Katılım bankaları ve denetleme sorunsalı. *Anka E-Dergi*, 1(1), 0-0.
- Dinç, Y. (2016). Katılım bankalarının danışma kurullarının kurumsal yönetim unsuru olarak değerlendirmesi. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*, 2(2), 83-103.
- Department of Statistics Malaysia. (2022). *Department of statistics, Malaysia official portal*. Retrieved from www.dosm.gov.my in 30.4.2022.
- Ersin, İ. (2018). İslami finans. H. Dinçer ve S. Yüksel (Ed.), *Finansal iktisat içinde* (ss. 559-592). Ankara: Orion Kitapevi.
- Esen, A. and Karabacak, S. (2014). National shariah boards: global applications and the case of Türkiye. *Afro Eurasian Studies*, 3(2), 5-16.
- Fathurrahman, A., and Devi, A. S. (2021). The determinants of musharaka financing in Indonesia. *Jurnal Ekonomi ve Studi Pembangunan*, 22(1), 37–47. <https://doi.org/10.18196/jesp.v22i1.10118>
- Fitch Ratings (2022). *Government push to aid Pakistan Islamic finance growth*. Retrieved from <https://www.fitchratings.com/research/islamic-finance/government-push-to-aid-pakistan-islamic-finance-growth-07-06-2022> in 13.06.2022.
- Financial Services Authority. (2020). *Indonesia Islamic banking development roadmap*. Retrieved from <https://www.ojk.go.id/en/kanal/syariah/berita-dan-kegiatan/publikasi/Pages/Indonesia-Islamic-Banking-Development-Roadmap.aspx> in 5.6.2022

- Ginena, K. and Hamid, A. (2015). *Foundations of governance of shari'ah Islamic banks*. London: John Wiley & Sons.
- Güney, N. (2015). İslami finansta şer'i yönetim uygulamaları ve konuyla ilgili tartışmalara genel bir bakış. *Turkish Journal of Islamic Economics*, 2(2), 45-69.
- Güngör, B., ve Yılmaz, Ö. (2008). Finansal piyasalardaki gelişmelerin iktisadi büyüme üzerine etkileri: Türkiye için bir var modeli. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 173-193.
- Hassan, R., Abdullah, N. I., Hassan, A., Ibrahim, U., Sawari, M. F., Aziz, A. A., and Triyanta, A. (2013). *A comparative analysis of shari'ah governance in Islamic banking institutions across jurisdictions*. International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA) Research Paper.
- Islamic Financial Services Board (2021). *Financial stability report 2021*. Retrieved from <https://www.bb.org.bd/pub/publicn.php> in 10.5.2022.
- Indonesian Ministry of National Planning. (2019). *Indonesia Islamic economic masterplan 2019-2024*. Indonesian Ministry of National Development Planning. [https://knks.go.id/storage/upload/1560308022-Indonesia Islamic Economic Masterplan 2019-2024.pdf](https://knks.go.id/storage/upload/1560308022-Indonesia%20Islamic%20Economic%20Masterplan%202019-2024.pdf) adresinden 23.04.2022 tarihinde erişildi.
- Malaysia International Islamic Financial Centre. (2012). *Islamic finance: Malaysia's journey*. Retrieved from <https://tkbb.org.tr/Documents/arastirma-ve-raporlar-102/Info-on-Islamic-finance-Malaysia.pdf> in 27.04.2022.
- Organisation of Islamic Cooperation Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation. (2017). *Diversification of Islamic financial instruments*. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Organisation of Islamic Cooperation Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation. (2018). *The Role of sukuk in Islamic capital markets*. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Organisation of Islamic Cooperation Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation. (2019). *Improving the takaful sector in Islamic countries*. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Organisation of Islamic Cooperation Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation. (2020). *Improving shariah governance framework in Islamic finance*. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Özdemir, M. (2017). *Türkiye'de İslami finansın dönüşümünün ekonomi politiği*. Ankara : SETA.
- Pehlivanlı, D. (2011). Dünya İslami Denetleme kurulu uygulamaları ile Türkiye faizsiz bankacılık sektörü uygulamaları karşılaştırması ve Türkiye değerlendirmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 48(552), 59-67
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty- first century*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rating Agency Malaysia. (2022). *Islamic banks resilient amid turbulence*. Retrieved from <https://www.ram.com.my/pressrelease/?prviewid=5952> in 29.03.2022.

- Razak, D. A. and Karim, M. A. A. (2008). Development of Islamic Finance in Malaysia: A Conceptual Paper. *8th Global Conference on Business ve Economics*, 1–21.
- Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2013). *İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*. Araştırma Notları- 1, 1–13.
- State Bank of Pakistan (2022). *Islamic banking bulletin october-december 2021*. Retrieved from <https://www.sbp.org.pk/ibd/Bulletin/2021/Dec.pdf> in 01.05.2022.
- Tekin, H. (2021). *İnfak Kurumunun Gelir ve Servet Dağılımındaki Rolü: Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. İstanbul Üniversitesi.
- TheCityUK. (2019). *Global Trends in Islamic Finance and the UK Market*. London.
- TSB (2022). *Katılım esashı sigortacılık ve bireysel emeklilik sektör raporu 2021*. https://tsb.org.tr/media/attachments/2021_Yılı_Katılım_Sigortacılığı_Sektör_Raporu.pdf adresinden 10.05.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Turgut, A. (2007). Türleri, nedenleri ve göstergeleriyle finansal krizler. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 20(4–5), 35–46.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2015). *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015 - 2025*. <https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/TKBB-Strateji-Belgesi.pdf> adresinden 1.5.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2022). *Katılım Bankaları 2021*. https://tkbb.org.tr/uploads/pages/1652709610_a1611fc13f26cc179da6.pdf adresinden 1.5.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Steinbach, M. & Khalid, K. (2022). *Islamic finance international conference 2022*. Retrieved from <https://www.undp.org/malaysia/blog/islamic-finance-international-conference-2022-ific> in 31.03.2022.
- Williamson, J. (2008). A Short history of the Washington consensus. N. Serra and J. E. Stiglitz (Ed.), *The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance* in (ss. 14-30). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199534081.003.0002>
- Yılmaz, M. (2020). *Türkiye’de İslami finansın gelişimi ve hukuki yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl Üniversitesi, Bingöl.
- Yılmaz, M. ve Bağış, B. (2021). Katılım Finans Sisteminin Türkiye’deki Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 303-318.
- Yılmaz, H. S. ve Şencal, H. (2022). İslam Politik Ekonomisi Açısından Merkezi Fetva Kurullarının Yapısına Dair Bir Deđerlendirme. *Journal of Islamic Economics*, 2(1), 92-105.

Extended Abstract

Introduction

Although its origins date back to about 1400 years ago, Islamic finance, which came to the fore in the 1960s in the modern sense, has found an area of development on a global scale, especially after the 2000s. When the countries where the Islamic finance sector has developed are examined, it is seen that the most important motivation underlying the development is the establishment of the institutional ecosystem as in the case of Malaysia. On the other hand, although there have been some improvements since the 2000s, it is seen that the Islamic finance sector in Türkiye is still below its potential. Although there are many reasons for this low performance, one of the most important ones is the lack of an institutional ecosystem that will enable the sector to operate effectively. In this manner, the aim of this study is to figure out what policy measures to be taken to increase the share of the participation finance sector in the entire finance sector in Türkiye to the targeted level. Although there are a limited number of studies in the literature regarding Shariah governance and corporate governance in participation finance in Türkiye, there are case studies in Türkiye in the reports prepared by some institutions in this context. In this study, two alternative models are proposed and compared, the holistic approach and the fragmented approach, for the establishment of an institutional structure that will solve the problems that the participation finance system in Türkiye has in terms of Shariah governance. In the study, first, the current situation, problems, and development areas of the participation finance sector in Türkiye will be analyzed. Then, the current arrangements in the participation finance ecosystem in the leading countries of the global participation finance system and the current structure of the system will be discussed as a sample application. In the last part, the policy measures for the development of the participation finance ecosystem in our country will be emphasized and a model proposal will be put forward for the proposed upper body that should be formed for the sector to have a complete institutional structure.

Method

Within the scope of this research, a comparative analysis has been followed to propose a model in the context of providing a more institutional structure for the participation finance sector in Türkiye by examining institutional structures in peer countries.

Findings

The Islamic finance sector, which is called in Türkiye as participation finance sector, has shown a double-digit growth rate in the last twenty years and has reached the level of approximately 3 trillion United States Dollars globally by the end of 2021. It is an undeniable fact that the participation finance with business models directly related to the real economy is a fairer and more humane alternative to the conventional finance system to provide solutions to the risks posed by conventional finance system which has severed almost all ties with the real economy. Although the share of the participation finance sector in the total financial system in Türkiye has been increasing since the 2000s, it is still well below the 15 percent target set for 2025 at this point. With the existing ecosystem in Türkiye where the legal framework regarding participation finance is insufficient and disconnected from each other, it seems that it is very difficult to reach the 2025 targets. Hence, in this study, we offer model alternatives to improve institutional and legal infrastructures of participation finance sector in Türkiye as an answer the question of "What are the policy measures to be taken in order to increase the share of the participation finance sector to desired level in Türkiye?" It is believed that the implementation of the proposed model is considerably essential to improve the institutional structure of the sector and to increase the share of the sector to the desired level.

Conclusion, Discussion and Recommendations

Popularity of participation finance sector has been increasing both in our country and in the world, especially in Muslim countries. In this respect, it is aimed to increase the share of the participation finance sector in the total finance sector above 15% by 2025 in Türkiye. However, it seems that it is essential to make radical structural changes in the existing institutional structure of the sector by improving its institutional infrastructure in order to achieve this target. In this respect, it is considered that the most important step to be taken towards the development of the participation finance ecosystem in Türkiye is the establishment of a public authority responsible for the regulation and supervision of the sector which will play a significant role in terms of solving the existing problems of the sector and the institutionalization of the participation finance ecosystem. The issue of establishing the Participation Finance Advisory Board as an independent structure within the Participation Finance Supreme Council, as in the world examples, is also important in terms of breaking the social prejudice against participation finance business and transactions and in terms of the board’s functioning as a more institutional structure. Accordingly, it is considered that the most urgent action to be taken for the development of the participation finance ecosystem, after the establishment of the Participation Finance Supreme Council, is the preparation and enactment of a framework law that regulates the system in general terms in line with the opinions and contributions of all stakeholders. It is obvious that there is a need for a legal and institutional basis in order to ensure the use and dissemination of some Islamic financial tools, which are in fact the basis of participation finance, but have not yet found an application area today in Türkiye such as salam, muzaraa and musakat. It is considered that using of these methods especially in the agricultural sector will help to improve participation sector in Türkiye. Finally, there will be very important structural changes in the banking and financial system with digitalization in the upcoming period. In this context, it is considered that improvement of institutional ecosystems of participation finance sector is very critical for the future of the sector for the preparation of the sector for the digital era.